

తొలికూర్పు
రెండువేలు
నందన
❦

❦
ముద్రలు
స్క్రిమియర్ పెన్
సికింద్రాబాద్.

శ్రీ రామా :

వేమన శతకము

(టీకాతాత్పర్యములతో)

ఆ॥ వె॥ నిక్కమైన మంచి । నీల మొక్కటి చాలు
దళకు బెళుకురాళ్ళు । తట్టెడేల ?
చాటుపద్య మిలను । చాలదా యొక్కటి ?
విశ్వదాభిరామ ! । వినుర ! వేమ !

టీ॥ విశ్వదాభిరామ = ప్రపంచమును ఆనందింపజేయు
వాడా, వేమ=వేమనకవీ !, వినుర=వినుము, నిక్కమైన=నిజమైన
నట్టిది, మంచినీలము=జాతిరత్నము, ఒక్కటి, చాలు=సరి
పోవును, తళుకుబెళుకురాళ్ళు=అడంబరము గలిగించే ఇమిటే
షణ్ణ రాళ్ళు, తట్టెడేల=గంపనిండుగా ఉన్నను లాభమువిమి ?
(లాభము లేదని భావము) చాటుపద్యము=నవరసములుగల
పద్యము ఇలను=ప్రపంచమునకు, చాలదా=పనికిరాదా ! (పనికి
వచ్చునని భావము.)

కా॥ లోకమును సంతసపెట్టునట్టి వేమనకవీ ! వినుము.
తట్టెడు ఇమిటేషను రాళ్ళకంటె, మంచి విలువగల జాతి
రత్నము యొక్కటైనను ఎంతగా ప్రకాశించునో—అట్లే అవి
నీతిలేనిదై మంచిగుణమును బోధించు పద్యము ఒక్కటైనను
ప్రపంచమునకు (జనులకు) ఉపయోగించును.

అ॥ వె॥ గంగగోవుపాలు । గంటెడైనను చాలు

కడివెడైన నేల । ఖరముపాలు ?

భక్తి కలుగుకూడు । పట్టెడు చాలురా॥ వి॥ 2

టీ॥ వేమా ! గంగగోవుపాలు = శ్రేష్ఠమగు అవుయొక్క
క్షీరము, గంటెడైనను=గరిటెడు అయినను, చాలు=సరిపోవును,
ఖరము=గాడిద, కడివెడు=కుండనిండుగా, ఐనక=ఉన్నను,
ఏల = ఏమిలాభము, భక్తికలుగు=దయ ఉన్నట్టి, కూడు =
అన్నము, పట్టెడు=గుప్పెడు, చాలురా=సరిపోవునుసుమా !

తా॥ వేమనయోగీ ! బిందెడు గాడిదపాలకంటె, ఒక
గరిటెడు అవుపాలు ఎంతశ్రేష్ఠమో—అదేవిధముగా దయతో
పెట్టిన అన్నము ఒకముద్ద అయినను మంచిదని తెలియుము.

అ॥ వె॥ మిరియవిత్తుగనిన । మీద నల్లగనుండు

కొఱికిచూడ లోన । చుఱుకుమనును

సజ్జను లగువారి । సార మిట్లుండురా॥ వి॥ 3

టీ॥ వేమా ! మిరియవిత్తు = మిరియపుగింజ, కనినకా=
చూడగా, మీద=వైభాగము, చుఱుకు=బాధ, సజ్జనులు=మంచి
గుణముగల పురుషులు, సారము=శక్తి, మహిమ, గొప్పదనము,
ఇట్లుండురా=ఈ విధముగా ఉండునుసుమా !

తా॥ వేమన్నా ! పైకి నల్లగా కనిపించుచున్నను మిరి
యాలు కొఱికి చూచినచో లోన కారము ఉండి బాధ పెట్టును.
అదేరీతి పైకి సామాన్యముగా కనిపించెడు మంచి విద్యావంతు
లను పలుకరించిన వారియొక్క గొప్పతనము తెలియగలదు,

అ॥ వె॥ ఉప్పు కప్పురంబు । ఒక్కపోలిక నుండు
చూడ జూడ రుచుల । జూడ వేఱు,
పురుషులందు పుణ్య । పురుషులు వేరయా॥ వి॥

టీ॥ ఉప్పు=లవణము, కప్పురంబు=కర్పూరము, ఒక్క
పోలికకా = ఒకమాదిరిగానే, రుచులజూడ = రుచులయందలి
భేదము, పుణ్యపురుషులు=గొప్పశక్తిగలవారు,

తా॥ ఉప్పు, కర్పూరము రూపములో తెల్లగానున్నను,
రుచులలో తేడా ఉండును. అదేరీతి పురుషులు అందరును ఒక
రీతిగా కనిపించినను వారిలో జ్ఞానవంతులు వేరుగా నుండురు.
వారిని స్నేహమువలన తెలిసికొనగలము.

అ॥ వె॥ మృగమదమును చూడ । మీద నల్లగనుండు
పరిధవిల్లు దాని । పరిమళంబు
గురువు తైనవారి । గుణము లీలాగురా॥ వి॥ 5

టీ॥ వేమా ! మృగమదము=కస్తూరి, పరిధవిల్లున్=ప్రకా
శించును, వ్యాపించును, పరిమళము=సువాసన, గురువులు=
నీతిని బోధించువారు, ఈలాగురా=ఇదేరీతిసుమా !

తా॥ వేమన్నా ! పైచూపులకు నల్లగానున్నను కస్తూరి, తన
సువాసనచే లోకమున ప్రకాశించును. ఈ విధముగానే నీతిని
ఉపదేశించుగురువు తన విద్యామహిమవలన అందరిచేతను
పూజింపబడును.

ఆ॥ వె॥ చిత్తశుద్ధి గలిగి । చేసిన దానంబు
 కొంచెమైన నదియు । కొదువ కాదు;
 విత్తనంబు మఱి । వృక్షమునకు నెంత ? ॥వి॥

టీ॥ వేమా ! చిత్తశుద్ధి=పరిశుభ్రమగు మనస్సు, కలిగి;
 దానంబు=ధర్మము, చేసిన=అచరించిన, కొదువ=తక్కువ,
 విత్తనంబు=బీజము,

తా॥ వేమన్నా ! సంతోషముగా చేసిన దానము కొంచెము
 అయినను అది చాల ఉపయోగకరమే అగును. ఎట్లనగా మఱి
 చెట్టు విత్తనము చాలచిన్నది. అయినను అది పెద్ద వృక్షమై
 ఎంతయో ఉపయోగపడుచున్నదికదా !

ఆ॥ వె॥ గుణయుతునకు మేలు । గోరంత జేసిన
 కొండ యొను వాని । గుణముచేర;
 కొండకొలది మేలు । గుణహీనునకునేల ? ॥వి॥

టీ॥ వేమా ! గోరు + అంత=చాలతక్కువ, మేలు=ఉపకా
 రము, గుణయుతునకున్ = మంచి గుణములు కలవానికి,
 చేసిన=సల్పినచో వాని గుణముచేత=ఆ మంచి గుణవంతుని
 వలన, కొండయొను=ఎక్కువయే అగును, గుణహీనునకు=
 మూర్ఖునికి, కొండలకొలది మేలు=చాల ఎక్కువ సహాయము
 చేసినను, ఏల=ఏమియు లాభములేదు.

తా॥ వేమన్నా ! మంచివానికి సహాయపడిన, వాడు తన
 బుద్ధిబలమువలన పైకివచ్చును. మూర్ఖునికి ఎంత సహాయము

చేసినను, వాడు తన తెలివితక్కువవలన బాధలు పడుచునే ఉండును.

అ॥ వె॥ గంగ పారు నెప్పుడు । కదలని గతితోడ
ముఱికి వాగు పారు । మ్రోతతోడ;
పెద్దపిన్నతనము । పేరిమి యీలాగు॥ వి॥ 8

టీ॥ వేమా ! కదలనిగతితోడ=ఒకేరీతిగా ఉన్నట్లుగానే, ఎప్పుడు=ఎల్లప్పుడును, గంగ=జలముతోనిండిన పెద్ద యేఱు, పారున్=ప్రవహించును, ముఱికివాగు = మలినమైన కాలువ, మ్రోతతోడ=గలగలమను చప్పుడుతో, పారున్=ప్రవహించును, పెద్ద=గొప్పవారియొక్క, పిన్నతనము = తెలివిహీనునియొక్క పేరిమి=తారతమ్యము, జేడా, ఈలాగు=ఈవిధముగనేఉండును.

తా॥ వేమన్నా! తెలివిగలవారియొక్క మాటలు చలనము లేక ప్రవహించు పెద్దవిరు రీతిగ పనికివచ్చునవిగా ఉండును. తెలివిహీనులమాటలు గలగలమని పాఱుముఱికికాలువ ధ్వని వలె పనికిమాలినవిగా ఉండునునుమా !

అ॥ వె॥ అల్పు డెప్పుడు పల్కు । నాడంబరముగాను
సజ్జనుండు పల్కు । చల్లగాను;
కంచుమ్రోగినట్లు । కనకంబుమ్రోగునా॥ వి॥ 9

టీ॥ అల్పుడు=తెలివిలేనివాడు, ఆడంబరము =బడాయి, పనికిరానిమాటలు, సజ్జనుండు=మంచి నడతగలవాడు, కంచు=ఒకవిధమగు లోహము, కనకము=బంగారము.

తా॥ వేమన్నా ! విద్యలేనివాడు తనకుకూడ తెలియని మాటలు డబడబ వాగును. మంచిగుణముగలవా డట్లుకాక, ఎక్కడ ఎట్లు మాటాడవలయునో అక్కడ చల్లగా తగినట్లు శాంతముగా మాటాడును. విలువలేని కంచుపై కొట్టిన కంగు మని ధ్వని కలుగుచున్నది. బంగారము అట్లు కాదుగదా !

ఆ॥ వె॥ కులములోన నొకడు । గుణవంతు డుండిన

కులము వెలయు వాని । గుణముచేత;

వెలయు వనములోన మలయజం బున్నట్లు॥ వి॥

టీ॥ వేమా ! వనములోన = ఒక గొప్పతోటలో, మలయ జంబు = శ్రీగంధపుచెట్టు, ఉన్నట్లు = ఉన్నరీతిగా, కులము లోనన్ = వంశమునందు, గుణవంతుడు = బుద్ధిమంతుడు, ఉండిన = ఉన్నయెడల, వానిగుణముచేత = ఆ బుద్ధిమంతునియొక్క కీర్తి వలన, కులము = ఆ వంశమంతయు, వెలయున్ = ప్రకాశించును.

తా॥ వేమన్నా ! మంచిగంధపుచెట్టుయొక్క 'పరిమళము వలన తోట అంతయు నువాసన వ్యాపించినట్లు, ఒక్కగుణవంతుడు పుట్టినను అతడు తనయొక్క వంశమునకు మంచికీర్తిని సంపాదించగలడు.

ఆ ॥ వె॥ పూజకన్న నెంచ బుద్ధినిదానంబు

మాటకన్న నెంచ । మనసు దృఢము

కులముకన్న మిగుల గుణము ప్రధానంబు ॥ వి॥

టీ॥ వేమా ! పూజకన్నక=పూజలు సల్పుటకంటెను,
ఎంచక=తలచగా, బుద్ధి=తెలివి, నిదానంబు=గొప్పది, మాట
కన్నక=మాట్లాడుటకంటె, మనసు=అలోచనాశక్తి, దృఢము=
గొప్పది, కులముకన్నక=పంశముకంటె, గుణము=యోగ్యత,
మిగుల=మిక్కిలి, ప్రధానము=ముఖ్యమైనది.

తా॥ పూజలు సల్పుటకంటె తెలివితేటలుగల్గి ఉండుట
మంచిది. పనికిరాని మాటలు పల్కుటకంటె మంచిదానిగురించి
అలోచించుటమంచిది. ఏకులములో బుట్టినను మంచిగుణ
ములు నేర్పుట మంచిది.

ఆ॥ వె॥ మేడిపండు చూడ । మేలిమి వలెనుండు

పొట్ట విచ్చి చూడ । పురుగు లుండు

పిరికివాని మదిని । చింక మీలాగురా ॥ వి॥ 12

టీ॥ వేమా ! మేడిపండు=అత్తిపండు, మేలిమి = బంగారము,
మదిని=మనస్సులో, చింకము = ధైర్యము, ఈలాగు=
ఈవిధముగా.

తా॥ మేడిపండు చూచుటకు పైకి బంగారువర్ణముతో
ఉన్నప్పటికిని, దానిలోపల నన్నియును పురుగులే ఉండును.
అదే విధముగా పిరికివాడు పైకి చింకముగా మాట్లాడినను మన
స్సులో మాత్రము పిరికితనమే ఉండును.

ఆ॥ వె॥ ఎంత చదువు చదివి । ఏ సీతి పిన్నను

హీను డవగుణంబు । మానలేడు;

బొగ్గు పాలగడువ । పోవునా మలినంబు॥ వి॥

టీ॥ హీనుడు=మూర్ఖుడు, అవగుణంబు = చెడ్డగుణము, మలినము=ముఱికి.

తా॥ వేమన్నా ! బొగ్గునుదెచ్చి పాలతో కడిగినను దాని నలుపురంగు పొనట్లుగా, మూర్ఖునకు ఎన్నినీతులు వినిపించినను తన చెడ్డపనులను మానుకోలేడు.

౩॥ వె॥ హీను డెన్ని విద్య । లిలను నేర్చినగాని
ఘనుడు కాడు । హీన జనుడె గాని,
పరిమళములుమోయ । ఛరము గజంబొనె ? ॥వి॥

టీ॥ వేమా ! ఇలను=ప్రపంచములో, ఘనుడు = గొప్పవాడు, హీనజనుడు=బుద్ధిలేనివాడు, ఛరము=గాడిద, గజము= ఏనుగు, పరిమళములు= సువాసన ద్రవ్యములు.

తా॥ వేమన్నా ! సువాసనతోకూడిన పదార్థములను మోసినంత మాత్రమున గాడిద, ఏనుగు కానట్లుగనే, తెలివిహీనుడు ఎన్నివిద్యలు నేర్చినను గొప్పవాడు కాజాలడు.

ఆ॥ వె॥ వేరుపురుగుచేరి । వృక్షంబు చెఱచును
చీడ పురుగు చేరి । చెట్టు జెఱచు
కుత్స్థితుండు చేరి । గుణవంతు జెఱచురా॥ ఏ॥

టీ॥ వేరుపురుగు=వ్రేళ్ళయందు జనించుపురుగు, చేరి= ప్రవేశించి, చెఱచును=నశింపజేయును, చీడపురుగు = అకులయందు పుట్టు పు గు, కుత్స్థితుండు=అనూయగలవాడు, గుణవంతుడు=బుద్ధిమంతుడు.

తా॥ వేమన్నా ! వ్రేళ్ళయందున్నట్టు పురుగు పెద్ద పెద్ద చెట్లను పాడుచేయును. ఆకుపురుగులు పొదులు మొదలగుచిన్న చెట్లను పాడుచేయును. దుష్టగుణములు గల అసూయాపరుడు మంచిగుణములు గల్గి బుద్ధిమంతుని పాడుచేయును.

అ॥ వె॥ హీన గుణమువాని । నిలు చేరనిచ్చిన
ఎంతవానికైన । నిడుము గలుగు;
ఈగ కడుపుజొచ్చి । ఇట్టట్టచేయదా ? ॥ వి॥

టీ॥ వేమా ! హీనగుణమువానికైబుద్ధిలేనివానిని, ఇలు= గృహము, సేరనిచ్చిన=ప్రవేశింప జేసినచో, ఎంతవానికైన= ఎంతగొప్పవానికైనను, ఇడుము=అపద, కలుగు= సంభవించును, చొచ్చి=ప్రవేశించి, ఇట్టట్ట సేయదా=కలితపెట్టదా? (బాధ కలిగించునని భావము.)

తా॥ వేమన్నా ! ముఱికి పదార్థములను తిను ఈగ కడుపులో ప్రవేశించిన ఎంత వికారముగల్గి బాధజనించునో, అంతగా మూర్ఖుడగు వానిని ఇంటిలో తిరుగనిచ్చిన అసహ్యము, అపద సంభవించును.

అ॥ వె॥ ముష్టి వేపచెట్టు । మొదలంట నరులకు
పరగ మూలికలకు । పనికివచ్చు;
నిర్దయాత్మకుండునీచు డెందులకొను ? ॥ వి॥

టీ॥ వేమా ! ముష్టి=ముష్టిచెట్టు, మొదలంట=అగుతో గల చెట్లంతయు, పరగ=చక్కగా; మూలికలకు=మందులలో

వాడుటకు, నరులకు = జనులకు, పనికివచ్చు = ఉపయోగించును, నిర్దయాత్మకుండు = దయలేని మనస్సుగలవాడు, నీచుడు = మూర్ఖుడు, ఎందులకు + ఔను = విపనికి ఉపయోగించును ? (పనికిరాడని భావము.)

తా॥ ముప్పిచెట్టు, వేపచెట్టు చేదుగుణము కలవైనను, అవి మందులకు ఉపయోగపడి పృజలకు మేలుచేయుచున్నవి. కాని దయలేనివాడగు మూర్ఖుడు ఏవిధముగా కూడ ప్రజలకు సహాయకారి కాడు.

ఆ॥ వె॥ విద్యలేనివాడు । విద్యాధికులచేరి

ఉండినంత బండితుండు కాడు,

కొలని హంస జేరికొక్కెర హంసొనె ? ॥వి॥

టీ॥ వేమా ! విద్య = చదువు, విద్యాధికులు = విద్యలలో ఘనులు, ఉండినంత = ఉన్నంతమాత్రమువలన, పండితుండు = గొప్పవిద్యకలవాడు, కొలనిహంస = సరోవరముల దగ్గర ఉండే రాజహంసను, చేరి = సమీపించి (దానితో తిరిగినంతమాత్రమున) కొక్కెర = కొంగ, హంస + ఔనె = హంస కాజాలునా ? (కాదు.)

తా॥ వేమన్నా ! సరోవరముల దగ్గరఉండి నిర్మలమైన ఆ నీటిని త్రాగి బ్రతుక్కు హంసలతో, ముఱికినీటిని త్రాగు కొంగ చేరి, ఆ హంసలతో తిరిగినంతమాత్రమున, హంస ఎట్లు కాజాలదో, అట్లే విద్యలేనివాడు, విద్యగలవానితో సంచరించినను వానికి గౌరవము కలుగదు.

అ॥ వె॥ అల్పుడైన వాని । కథికార మొనగిన
దొడ్డవారి నెల్ల । చొలగ గొట్టు
అల్పజాతిమొప్పె । అధికుల నెఱుగునా ? ॥వి॥

టీ॥ వేమా ! అల్పుడు + అయినవానికిన్ = తెలివితేనివాడు
అయినట్టి నీచునకు, అధికారము = పెద్దరికము, ఒసగినన్ = ఇచ్చిన
యెడల, దొడ్డవారిన్ = పెద్దవారలను (గుణవంతులను), ఎల్లన్ =
అందఱను, తొలగగొట్టున్ = దూరముచేయును, అల్పజాతి
మొప్పె = తక్కువకులములో బుట్టిన మూర్ఖుడు, అధికులన్ =
గొప్పవారి (శక్తి) ని, ఎఱుగునా ? = తెలియగలుగునా ?
(తెలియలేడు.)

తా॥ వేమన్నా ! తక్కువకులములోబుట్టిన విద్యలేని
మూర్ఖునకు అధికారము ఇచ్చినచో, పెద్దవారల యొక్క మంచని
తెలిసకొనలేక వారిని తనకు దూరముగా చేసికొని, తుదకు తాను
పాడగును.

అ॥ వె॥ ఎలుకతోలుదెచ్చి । ఏడాది యుత్తిసన్
నలుపు నలుపె గాని । తెలుపురాదు,
కొయ్యబొమ్మదెచ్చి కొట్టినన్ బలుకునా ? ॥వి॥

టీ॥ వేమా ! తోలున్ = చర్మమును, ఏడాది = సంవత్సరము,
ఉడికినన్ = నీటిలోతడిపి శుభ్రపరచినను, కొయ్యబొమ్మన్ =
కట్టతోచేసిన బొమ్మను, పలుకునా = మాట్లాడునా ?

తా॥ వేమన్నా ! ఎలుకతోలును ఎన్నాళ్ళు ఉడికినను

దానినలుపురంగు పోయి, తెల్లగాకాదు. కఱ్ఱబొమ్మను ఎంత కొట్టినను మాటాడదుగదా? అట్లే—తెలివితక్కువవానికి ఎంత నీతి బోధించినా వాడు, తన గుణమును విడువడని భావము.

ఆ॥ వె॥ పాలు బంచదార । పాపరపండ్లలో
చాలబోసి వండ । చవికి రాదు;
కుటిలమానవులకు । గుణమేల వచ్చురా ! ॥వి॥

టీ॥ వేమా ! పాపరపండ్లలోన్=చేదుగానుండు ఒక విధ మగు పండ్లు వండక=వండినయెడల, చవికి=రుచికి, కుటిలమానవులకు=మాయతో నిండిన మనుజులకు, గుణము=మంచిబుద్ధి.

తా॥ వేమా ! మిక్కిలి చేదుగానుండు పాపర పండ్లలో పాలు, పంచదార ఎక్కువగా కలిపి వండినను చేదుపోయి తీపి రాదు. అట్లే ఎల్లప్పుడు మాయలుచేసి బ్రతికేవాడు, ఎవరెంత నీతి చెప్పినను మంచిగుణము పొందజాలడు.

ఆ॥ వె॥ పాల నీడిగింట । గోలుచు నుండినక
మనుజులెల్ల గూడ । మద్యమండుగి;
నిలువ తగనిచోట । నిలువనిందలువచ్చు॥ వి॥ 22

టీ॥ వేమా ! ఈడిగింటక=కల్లుఅమ్మెడివాని ఇంటిలో, పాలక=పాలు గోలుచునుండినక = త్రాగుచున్నను, మనుజులు + ఎల్లన్ కూడ=వ్రజులు అందరును, మద్యము=కల్లు, అందుగ=అనెదరు, నిలువక=ఉండుటకు, తగనిచోటక = ధనికి

రాని స్థలములో, నిలువకొనుచున్నయెడల, నిందలు=అపవాదులు, వచ్చుకొనుట=కలుగును.

తా॥ కల్లునమ్మెడి ఈడిగవాని గృహములో పాలు త్రాగుచున్నను ప్రజలు వాడు కల్లుత్రాగుచున్నాడనియే తలంతురు. అట్లే పనికిరాని స్థలమున నుండినచో అపనిందలు తప్పక రాగలవని భావము.

అ॥ వె॥ అనువుగానిచోట । నధికుల మనరాదు
కాలమొక్కరీతి । గడువబోదు
విజయు డమ్మువీడి । విరటుని గొల్వడే ? ॥వి॥

టీ॥ అనువు = అవకాశము, అధికులము=గొప్పవారము, గడువదు=కొనసాగదు; నెరవేరదు, విజయుడు = అర్జునుడు, అమ్ము=బాణము, వీడి=వదలి, కొల్వడే=సేవించడే.

తా॥ ఎంత గొప్పవాడైనను వీలులేనిచోట తన గొప్పదనమును చెప్పుకొనరాదు. అందువలన లాభమును కలుగదు. అర్జునునివంటి మహావీరుడు తనకు వీలు దప్పినపుడు విరాటరాజు అనువాని దగ్గర సేవకుడై ఉండెనుగదా !

అ॥ వె॥ తామసించి చేయ । దగ దెట్టి కార్యంబు
వేగిరింప నదియు । విషమె యగును
పచ్చికాయ దెచ్చి । పడవేయ ఫలమౌనె॥ వి॥

టీ॥ తామసించి=కోపము బూని, ఎట్టికార్యంబుకా = ఏ

పనియుగూడ, చేయదగదు=చేయకూడదు, వేగిరింపన్=తొందర పడుట వలన, విషమె=పనికిరానిదే (నశింపజేయు పదార్థము, విషము), ఫలము=పండు.

తా॥ కోపముతో ఏకార్యమును చేయరాదు త్వరపడి చేసినచో అపని నశింపు అగునుకాని ఫలితమునకు రాదు. వచ్చి కాయనుతెచ్చి దాచినచో పండుకాదు. (పక్వమునకు వచ్చిన దైనచో పండుఅయి ఉపయోగపడును.)

ఆ॥ వె॥ నీళ్ళలోన మీను । నిగిడి తిన్నగబ్రాకు
బైట మూరెడైన । పొకలేదు
నెలవుదప్పుచోట । నేర్పరి కొఱగాడు॥వి॥ 25

టీ॥ మీను=చేప, నిగిడి=గర్వించి, పొకకున్ = జరుగును (నడచును) మూరెడు=అరగజము, నెలవున్=తాను ఉండుస్థలమును, తప్పుచోటన్=విడిచిన స్థలమందు, నేర్పరి=తెలివిగలవాడు (అయినను) కొఱగాడు=పనికిరాడు.

తా॥ ఎంతటి గొప్పవాడు అయినను పరస్థలమునందు మెప్పును పొందుట చాలకష్టము. తనస్థలమును వీడినచో చేప బయట అర్థగజము దూరమైనను ప్రాకలేదుగదా ?

ఆ॥ వె॥ నీళ్ళలోన మకరి । నిగిడి యేనుగుబట్టు
బైట కుక్కచేత । భంగపడును
స్థాన బలిమిగాని । తనబలిమి కాదయా ॥వి॥

టీ॥ మకరి=మొరలి, పట్టున్=బంధించును, భంగపడును= అవమానముచెందును, స్థానబలిమి=తనయొక్క శక్తిగలచోటు: (జన్మస్థానము) తనబలిమి=తనయొక్క బలము.

తా॥ నీటిలో ఉన్నప్పుడు మొరలి వినుగునైనను బంధించు శక్తికలదైయుండును. కాని, బయటకు పచ్చిన కుక్కచేతకూడ కఱవబడి నశించును. అట్లే జన్మస్థానము (తనకు పలుకుబడి గల స్థలము)ను విడిచినవాడు అల్పులతోకూడ అవమానము పొందునని భావము.

ఆ॥ వె॥ ఎఱుగువాని దెల్పు । నెవ్వడైనను జాలు
నొరులవశముకాదు । నోగుదెల్పు:
ఏటివంక దీర్పు । నెవ్వరి తరమయా ॥వి॥ 27

టీ॥ ఎఱుగువానిన్=గొప్పపేరుగలవానికి, తెల్పున్=తెలియ పరచుటకు, ఓగుణ=మూర్ఖునికి, ఒరులవశము=ఇంకొకరితరము, ఏటివంక=కాలువయొక్క వంకర, తీర్పున్ = సరిచేయుట, ఎవ్వరి తరమయా=ఎంతగొప్పవానికిని తరముకాదు.

తా॥ చెప్పిన వినువాడు, ఎవరుచెప్పిననువిని ఆలోచించి తనకార్యము నెరవేర్చుకొనును, మూర్ఖునకు ఎవరు ఎంత నీతిని బోధించినను వినక పాడగును. ఎంతటిగొప్పవాడైనను కాలువ యొక్కవంకర తీర్పులేడుగదా !

ఆ॥ వె॥ తాను గుడువ లేడు । తగవేరెయ్యాపుల
జేరనివ్వు, చట్టి । చెడుగువాడు
చేనిలోననుంచు । జేసి కట్టిన బొమ్మ ॥వి॥ 82

టీ॥ కుడువలేడు=తినజాలడు, తగ్గ=చక్కగా, వేరె= ఇంకొక, అప్తుల=బంధువులను, చేరనివ్వడు=దగ్గరకు రానీయడు, అట్టిచెడుగువాడు=అటువంటిలోభి, చేనిలోనన్=పాలమునందు, చేసికట్టిన=తయారుచేసి, ఉంచు=ఉంచిన, బొమ్మ=ప్రతిమ.

తా॥ తాను తినక, ఇతరులకు ఏమియుబెట్టక, బంధువులను కూడ దగ్గరకు రానీయక బ్రతికెడివాడు, పాలములో దిష్టిపోవుటకు కట్టబడిన గడ్డిబొమ్మతో సమానము.

ఆ॥ వె॥ నీళ్ళలోని మీను । యెఱ మాంసమును జూచి
గాలమందు దగిలి । కూలినట్లు
ఆశవలన మనుజు । డారీతి జెడిపోవు ॥వి॥ 29

టీ॥ మీను=చేప, ఎఱ=వానపాము దగిలి=చిక్కుకొని, కూలినట్లు=నశించినరీతిగా, ఆశ=కోరిక, చెడిపోవు=పాడగును.

తా॥ నీటిలో నున్నచేప గాలమునకు తగిలింపబడిన మాంసమును తినవలెనని దురాశతో వచ్చి చచ్చినట్లుగా, దురాశలకు చిక్కినమనుజుడు కష్టాలపాలగునని భావము.

ఆ॥ వె॥ తల్లిదండ్రీమీద । దయలేని పుత్రుండు
పుట్టనేమి వాడు । గిట్టనేమి
పుట్టలోన చెదలు । పుట్టవా గిట్టవా ? ॥వి॥ 30

టీ॥ దయ = ప్రేమ, పుట్టక + ఏమి? = పుట్టినందువలన

లాభము ఏమిటి ? గిట్టక + ఏమి = మరణించినమాత్రము ఏమి ?
చెదలు = చెదపురుగులు, పుట్టవా = పుట్టుటలేదా, గిట్టవా = చచ్చుట
లేదా !

తా॥ పుట్టలోని చెదపురుగులు పుట్టుచుండును, చచ్చు
చుండును. వానిపలన ఎవరికి లాభము లేదుగదా ! అట్లాగే తల్లి
దండ్రులను దయతో చూడనివాడు ఆ చెదపురుగులరీతిగా బ్రతికి
యున్నను చచ్చినను ఒక్కటియే యనిభావము.

ఆ॥ వె॥ తేనె తెరలజాడ । తేనెటీగ యెఱుంగు
సుమరసంబుజాడ । భ్రమర మెఱుగు
పరమయోగి జాడ । భక్తుడెఱుంగును ॥వి॥ 31

టీ॥ తేనెతెరలు = తేనెపట్టులు, జాడక = ఆ స్థలమును,
యెఱుంగుక = తెలిసికొనును, సుమరసంబు = పువ్వులలోగల తేనె,
భ్రమరము = తుమ్మెద.

తా॥ తేనెపట్టులుగల స్థలమును తేనెటీగలకు తెలియును.
పువ్వులలోగల తేనెరుచిని తుమ్మెద యెఱుంగును. అట్లే మహా
త్ములయొక్క గొప్పదనమును వారియందు నమ్మకముగల
భక్తుడెఱుంగును. (తెలివిగలవాడు మంచి యెక్కడనున్నను
తెలిసికొనవలెనని భావము)

ఆ॥ వె॥ ధనముకూడబెట్టి । ధర్మంబు సేయక,
తాను దినక లెస్స । దాచు లోభి;
తేనె నీగ గూర్చి । తెరవరి కీయదా ॥వి॥ 32

టీ॥ లోభి=పిసినిగొట్టు, లెస్స=బాగుగా, కూడబెట్టి=సంపాదించి, ధర్మంబు=దానమును, సేయక=జనరింపక, తాను=అతడుకూడ, కూర్చి=ప్రాగుచేసి, తెరపరికి=ప్రయాణికునకు (ఇతరులకు) ఈయదా=ఇచ్చునని భావము.

తా॥ తేనెటీగ తేనెను సంపాదించి ఇతరులకు దారబోసినట్లుగా లోభియగువాడు తాను తినక, ఇతరులకు పెట్టక గడించిన ధనమును తనవారికి గూడ చెందనట్లుగా పాడుచేయును.

ఆ॥ వె॥ పరగ తాతిగుండు । బగులగొట్టగవచ్చు
కొండలన్ని పిండి । గొట్టవచ్చు;
కఠినచిత్తు మనసు । గఱగింపరాదయా ॥వి॥

టీ॥ పరగ=చక్కగా, తాతిగుండు=బండతాయిని, పగుల=బృద్ధలగునట్లుగా, పిండి=పొడిగా (చూర్ణముగా) కఠినచిత్తు మనసు=దయలేనట్టివాని బుద్ధినిమాత్రము, కఱగింపలేము=సరిచేయలేము.

తా॥ శక్యముకానట్టి పెద్ద బండరాయినైనను ముక్కలు ముక్కలుగా చేయవచ్చును. పర్వతములను పొడిపొడిగా చేయవచ్చును. కాని కరుణలేని మూర్ఖుని మనస్సును మాత్రము మంచిమార్గములోనికి తీసికొనిరాలేము.

ఆ॥ వె॥ అపదందు జూడు । మారయ బంధుల
భయమువేళ జూడు । బంటుగుణము
పేదపడ్డవెనుక । పెండ్లాము స్థితిజూడు॥వి॥ 34

టీ॥ అపద + అందుకొకష్టము కలిగినప్పుడు, బంధు
లకొకబంధువులను, భయమువేళకొకతనకాపదసమయములో,
బంటుగుణముకొకసేవకునియొక్క విశ్వాసమును, చూడుము=
కనుగొనుము, పేదపడ్డ వెనుకకొకదరిద్రముగల దినములలో,
పెండ్లాముస్థితికొకభార్యయొక్క నడవడికను, చూడుము.

తా॥ అపదవచ్చినప్పుడు సహాయపడిన బంధువులే బంధు
వులు, తనకు దైర్యము నిచ్చి వెంటనిల్చు సేవకుడే సేవకుడు.
దరిద్రస్థితి కలిగినప్పుడు చక్కగా నడుచుకొను భార్యయేభార్య-
(సమయమునకు పనికివచ్చునది ఎంతచిన్నదైనను గొప్పదియే
అనియు, పనికిరానిదెంత ఘనమైనను వ్యర్థమనియు భావము.)

ఆ॥ వె॥ తప్పులెన్నువారు । తండోపతండముల్
ఉర్విజనులకెల్ల । నుండు తప్పు;
తప్పులెన్నువారు । తమ తప్పు లెరుగరు ॥వి॥

టీ॥ తప్పులు=నేరములు, ఎన్నువారు = చూపించువారు,
తండోప తండముల్ = చాలమంది (గుంపులు గుంపులుగా
ఉండురు) ఉర్విజనులకు + ఎల్లకొకములగలవా రందరి
కిన్ని, తప్పు=దోషము, ఉండుకొకఉండును. తప్పులెన్నువారు=
దోషములను చూపించేవారు, తమతప్పులు = వారిదోషములను,
ఎరుగరు=తెలిసికొనరు.

తా॥ ఒకరి దోషములను చూపెట్టువారు ఎంతోమంది
ఉండురు. కాని, వారి తప్పును వారు గ్రహింపలేరు. లోకములో

ప్రతివాని యందును ఏదోయొక దోషము ఉండును (ఒకరిని ఎప్పుడును నిందింపరాదని భావము.)

ఆ॥ వె॥ మాట నిలుపలేని । మనుజుడు ఛండాలుః

డాజ్జలేని రాజు । ఆడుముండ;

మహిమలేని వేల్పు । మట్టిజేసినపులి ॥వి॥ 36

టీ॥ మాటన్=పలుకులను, నిలుపలేని = నెరవేర్చలేని, ఛండాలుడు=మాలవాడు, ఆజ్జ=శాసనము, మహిమలేని=కోర్కె తీర్చని, వేల్పు=భగవంతుడు.

తా॥ తాను పలికినట్టి మాటల ప్రకారము నడుచుకొనిన నరుడు మాలవానితో సమానము. రక్షించుట, శిక్షించుట లేనట్టి రాజు అడుదానితో సమానము. కోర్కెలు తీర్చిన దేవుడు మట్టితో చేసిన పులితో సమానము.

ఆ॥ వె॥ ప్రియము లేని విందు । పిండివంటలుచేటు

భక్తిలేనిపూజ । పత్తిచేటు

పాత్ర నెఱుగ నీవి । బంగారు చేటురా ॥వి॥

టీ॥ ప్రియము=ప్రేమ; చేటు=దండుగ, పాత్రన్=యోగ్యతను, ఈవి=దానము, బంగారు=బంగారము.

తా॥ ఇష్టములేక ఎన్ని పిండివంటలు చేసి పెట్టినను లాభములేదు. భక్తిలేనిది భగవంతుని పూజించినను అంతియే. అదేరీతి దానము యిచ్చినప్పుడు వాని యొక్క మంచిని తెలిసి

కొని ధర్మమును చేయవలెను. అట్లుకానిచో ఇచ్చెడు బంగారము నష్టమేకాక పాపముకూడ గలుగును.

అ॥ వె॥ గాడిద యొడలంత । గంధంబు బూసినకా
ఎఱుగలేక లేచి । యెగసి తన్ను
ఈడుకొనివాని । ఇంగిత మీలాగు ॥వి॥ ౩8

టీ॥ ఒడలు + అంతకా = శరీరమంతటికిని, పూసినకా = పులి
మినచో, ఎఱుగలేక = తెలిసికొనజాలక, యెగసి = ఎగిరి, ఈడుకొని
వాని = తనతో సమానుడు కానట్టి వానియొక్క, ఇంగితము =
తలంపు; కోరిక.

తా॥ గాడిదకు శరీరమంతటికిని గంధము పూసినను అది
ఆగంధముయొక్క విలువ తెలిసికొనలేక విమోచేయుదురని
ఎగిరితన్నును. అలాగే మనతో సమానుడుకానివానికి మనరహస్య
ములు చెప్పిన వాడింకొక విధమున తలంచి, మనకే హాని
కలిగింపగలడని భావము.

అ॥ వె॥ చచ్చిపడిన పశువు । చర్మంబు కండంబు
పట్టి పెఱికి తినును । పరగ గ్రద్ద,
గ్రద్దవంటివాడు । గజపతి కాదొకొ : ॥వి॥ ౩9

టీ॥ పశువు = జంతువు, చర్మంబు = తోలు, కండంబు = మాం
సపుముద్ద, పెఱికి = చిల్పి, పరగ = చక్కగా, గజపతి = వినుగులను
పోషించువాడు. (రాజు)

తా॥ మరణించిన జంతువులయొక్క మాంసమును తిను గ్రృద్ధయును, దరిద్రమువలన బాధపడు మనుజులను పీడించు రాజును ఒకటియేయని భావము.

ఆ॥ వె॥ కల్లలాడువాని । గ్రామకర్తయెఱుంగు,
సత్యమాడువాని । స్వామి యెరుగు
పెక్కు తిండిపోతు । పెండ్లా మెరుంగురా ॥వి॥

టీ॥ కల్లులు = అబద్ధములు, గ్రామకర్త = కరణము, సత్యము=నిజము, స్వామి=భగవంతుడు, పెక్కుతిండిపోతున్= ఎక్కువభుజించువానిని, పెండ్లాము=భార్య.

తా॥ అబద్ధములు పలుకువానిని కరణము ఎఱుంగునట్లును, ఎక్కువగా తినువానిని భార్య తెలిసికొనునట్లును, నిత్యము సత్యమునే పలుకువానిని భగవంతుడు తెలిసికొనును (రక్షించును.)

ఆ॥ వె॥ ఉప్పులేనికూర । చప్పన రుచులకు,
పప్పులేని తిండి । ఫలములేదు,
అప్పు లేనివాడె । అధిక సంపన్నుడు ॥వి॥

టీ॥ ఫలము=ఫలితము, అప్పు=ఋణము, అధిక ధన సంపన్నుడు=ఎక్కువగా పైకము ఉన్నవాడు (ధనవంతుడు.)

తా॥ ఉప్పులేనికూర చప్పనై ఎట్లురుచి ఉండదో, పప్పులేని ఆహారము ఎట్లు బాగుగానుండదో, అట్లే అప్పుగలవానికి గౌరవముతగ్గి విలువతగ్గును. అప్పులేనివాడు ధనవంతుడనియే చెప్పవచ్చునని భావము.

అ॥ వె॥ కానివానితోడ । గలసి మెలగుచున్న
కానివానిగానె । కాంతు రతని
తాటిక్రింద పాలు । త్రాగిన చందమా ॥వి॥ 42

టీ॥ కానివానితోడ=తెలివిహీనులతోడ, కలసి=జతచేసి,
మెలగుచున్న=తిరుగుచున్నచో, కానివానిగానె=హీనునిపలెనే,
కాంతురు=చూచెదరు, తాటిక్రింద=తాటిచెట్టుక్రింద.

తా॥ మూర్ఖులతో స్నేహముచేసి, మంచివాడు తిరుగు
చున్నయెడల వానినికూడ చూచువారందరును మూర్ఖుడనియే
తలంతురు. తాటిచెట్టుక్రింద పాలుత్రాగినను కల్లు అనియే
నమ్ముదురుకదా !

అ॥ వె॥ కోపమునను ఘనత । కొంచెమైపోవును
కోపమునను మిగుల । గోడు కలుగు
కోప మడచెనేని । కోర్కె లీడేరురా ! ॥వి॥

టీ॥ ఘనత=గొప్పదనము (గౌరవము), కొంచెము + ఐపో
వును=తక్కువ అగును, మిగుల=ఎక్కువగా, గోడు=దుఃఖము,
అడచెనేని=తగ్గించుకొన్నచో, కోర్కెలు=తలపులు, ఈడేరు=
నెరవేరును.

తా॥ కోపముగలవానికి గౌరవము తగ్గిపోవును, కోపము
వలన దుఃఖముకూడ ఎక్కువగా కలుగును. కోపము తగ్గించుకొని
చేసిన కార్యములే నెరవేరును. (కోపము పనికిరాదని భావము.)

అ॥ వె॥ కులములేనివాడు । కలిమిచే వెలయును

కలిమి లేనివాడు । కులము దిగును

కులముకన్న భువినికలిమియెక్కువనుమీ ॥వి॥

టీ॥ కులము=జాతి, కలిమి=సంపద, వెలయును=ప్రకాశించును, లేనివాడు = లేనట్టిదినమందున, భువినికా=ప్రపంచములో, దిగును=తగ్గును.

తా॥ పృపంచమునందు ధనముగలవానినే అందరును గౌరవింతురు. వాడు తక్కువకులమున జన్మించినచు సరియే. పెద్దవంశముగలవాడైనను ధనములేక పొయినచో వానిని హీనముగా చూతురు. కావున కులముకన్న కలిమియే యెక్కువ అని తెలియవలెను.

అ॥ వె॥ కులము కలుగువాడు । గోత్రంబు గలవాడు

విద్యచేత చాల । వెలయువాడు

పసిడికల్లువాని । బానిసకొడుకులు ॥వి॥ 45

టీ॥ కులము = వంశము, గోత్రము = వంశగౌరవము, వెలయువాడు=ప్రకాశించువాడు, పసిడి కల్లువాని=ధనవంతుని యొక్క, బానిస కొడుకులు=పరిచారకులు,

తా॥ మంచిగౌరవముగల కులమున బుట్టినవాడైనను, విద్యలయందు గొప్పగా పేరు గడించిన వాడైనను ధనవంతుని ముందు లొంగియే ఉండును.

ఆ॥ వె॥ ఏమి కొంచువచ్చె । ఏమి తా గొంపోవు ?
పుట్టువేళ నరుడు । గిట్టువేళ
ధనము లెచటికేగు । తానెచ్చటికి నేగు ॥వి॥

టి॥ నరుడు=మనుష్యుడు, పుట్టువేళ= పుట్టినప్పుడు,
ఏమికొంచువచ్చె= ఏ వస్తువును తనతోతెచ్చెను (తెలేదని
భావము) గిట్టువేళ=చచ్చునప్పుడు, ఏమితా + కొంపోవు=
ఏమితినికొనివెళ్ళును.

తా॥ పృతి మనుష్యుడును జన్మించునప్పుడు ఏవస్తువును
తీసికొనిరాడు, మరణించునప్పుడు తీసికొనిపోడు. తాను గడించిన
ధనము ఏమగునో, తాను ఏమగునో తెలియుదు. (కావున
బ్రతికినన్నాళ్లు మంచిగా దానధర్మములతో జీవించవలెనని
భావము.)

ఆ॥ వె॥ అన్ని దానములకు । నన్నదానమెగొప్ప,
ప్రీతి సాక మాతృ । ప్రేమగొప్ప
ఎన్నగురునిప్రేమ । యెక్కువదో గొప్ప ॥వి॥

టి॥ అన్నిదానములకు = ఏ ధర్మమునందైనను, అన్న
దానమె=భోజనము పెట్టుట యను ధర్మమే, గొప్ప=చాల ఘన
మైనది. ప్రీతి=ఇష్టముతో, సాక=పెంచుటలో, మాతృప్రేమ=
తల్లిప్రేమయే, గొప్ప=ఘనమైనది. ఎన్నన్=చూడగా, గురుని
ప్రేమ=ఉపాధ్యాయులయొక్కదయయే. ఎక్కువది + ఔ=చాల
ఎక్కువగలది.

తా॥ దానములయందు అన్నదానమునకు మించినదిలేదు.
కరుణతో పెంచుటకు తల్లిప్రేమవంటి ప్రేమలేదు. నీతి నేర్పు
నట్టి బడిపంతులవారి యొక్క దయకంటే వేరే దయలేదు.

ఆ॥ వె॥ సాధుజనులచెలిమి । చాలింపగారాదు

ప్రకృతి విడకగాని । పరములేదు

పిందె కోసి చూడ । బీజంబుగలునే ? ॥వి॥ 48

టీ॥ సాధుజనుల= మంచివారియొక్క, చెలిమిన్=స్నేహ
మును, చాలింపగారాదు = విడువరాదు, ప్రకృతి=ప్రపంచము
(మాయతోకూడిన శరీరము) విడకక + కాని=విడిచిపెట్టినగాని,
పరము=ముక్తి, బీజంబు=విత్తనము.

తా॥ మంచివారియొక్క స్నేహమును ఎప్పుడును విడువ
కూడదు. వారివలన ముక్తిమార్గము లభించును. పిందెయందు
విత్తనము ఉండదుగదా ! (చెడ్డవారియందు మంచి ఉండదని
భావము.)

ఆ॥ వె॥ మ్రుచ్చు గుడికిబోయి । ముడి విప్పునేగాని

పొసగ స్వామిజూడ । పోడతండు

కుక్క యిల్లు జొచ్చి । కుండలు చూడదా ? ॥వి॥

టీ॥ మ్రుచ్చు=దొంగ, ముడివిప్పుట=దొంగతనముచేయుట
పొసగన్=మంచిగా, చొచ్చి=ప్రవేశించి, జారుడు=విటుడు.

తా॥ కుక్క ఇంటిలో ప్రవేశించి కుండలు వెదకునట్లు

గానే, పాపశీలముగలవాడు దేవాలయము చనినను దేవుని దర్శింపక, తననైజ బుద్ధినే చూపించును. (దొంగ దొంగపనియే చేయును. జారుడు జారత్వమునకే చూచును.)

ఆ॥ వె॥ అంతరంగమందు । నపరాధములుచేసి
మంచివాని వలెనె । మనుజుడుండు
ఇతరు లెరుగకున్న । ఈశ్వరు డెరుగడా : ॥వి॥

టీ॥ అంతరంగమందున్=రహస్యస్థలములందు, అపరాధములు=నేరములు, ఈశ్వరుడు=భగవంతుడు.

తా॥ ఇతరులకు తెలియనట్లుగా న నుమ్ముడు ఎన్నే నేరములు చేసి, మంచివానిలాగున పైకి నీతివాక్యములు చెప్పను. ఇది మంచిదికాదు. భగవంతుడు వానికి తగినశిక్ష చూపింపక పోడు.

ఆ॥ వె॥ అప్పుడీయరోత । హరిహరాదులకైన
మొప్పెతోడ మైత్రి । మొదలెరోత
తప్పు బలుకరోత । తాకట్టుబడరోత ॥వి॥ 51

టీ॥ అప్పుడీయన్= ఋణముచేయుట, రోత=నీచమైనది. హరి హరాదులకు + ఐనన్=శిష్యుడు, విష్ణువు మొదలగువారికైనను, మొప్పెతోడన్ = మూర్ఖునితో, మైత్రి=స్నేహముగా ఉండుట, మొదలె=ముఖ్యముగా, రోత =నిందింపతగినది. తప్పుబలుకన్= అసత్యములాడుట, తాకట్టుపడన్=నిందలుపడుట, రోత=మంచిది కాదు.

తా॥ భగవంతునికై నను ఋణముచేయుట మంచిదికాదు. మూర్ఖునిస్నేహము ముఖ్యముగా పనికిరాదు. అబద్ధములు పల్కరాదు. నింపలు చెందరాదు.

ఆ॥ వె॥ చాకివాడు కోక । చీకాకుపడ గొట్టి

మైల బుచ్చి మంచి । మడుపుచేయు;

బుద్ధిచెప్పవాడు । గ్రుద్దిన నేమిరా ॥వి॥ 52

టీ॥ చాకివాడు=చాకలివాడు, కోకన్=వస్త్రమును, చీకాకుపడకా + కొట్టి=బాగుగా ఉతికి, మైలబుచ్చి=ముఠికిని తీసికేసి, మంచిమడుపు=శుభ్రముగా మడత (ఇచ్చి) చేయున్=చేయును, బుద్ధిచెప్పవాడు=నీతిమార్గమును తెలియజేయువాడు, గ్రుద్దినన్=కొట్టినను, ఏమిరా=లాభము ఉన్నదిగదరా.

తా॥ మంచిమార్గమును బోధించువాడు ఒకానొక సమయమున, తిట్టినను తనమేలునకే కావున సహించి వినవలెను. చాకలివాడు ముఠికిబట్టలను బాగుగా కొట్టి ఉతికినందువలననే కదా అందులోని మురికిపోయి శుభ్రముగా అగుచుండెను ?

ఆ॥ వె॥ రాతిలోని కప్ప । రమ్యమైయుండగా

నీరు నన్న మచట । నేరు వైచె ?

పుట్టజేయు స్వామి । పోషింపదలచడా॥వి॥

టీ॥ రమ్యమై=చక్కగా, నీరు=వివరు, పుట్టకా=పుట్టునట్లుగా, పోషింపకా=పెంచుటకు, తలచడా=అలోచింపడా.

తా॥ రాతియందుగల కప్పుకు అన్నమునీరు యిచ్చునట్టి భగవంతుడు, పుట్టిన పృథివీమానవునికి బ్రతుకుదెరువును చూపించునని భావము.

ఆ॥ వె॥ నేరనన్నవాడు । నెరజాణ ధరలోన
నేర్తునన్నవాడు । వ్యర్థుడెందు
నూరకున్నవాడె । నుత్తమయోగిరా ॥వి॥ 54

టీ॥ నేరణ + అన్నవాడు = తెలియదు అను పల్కువాడు. నెఱజాణ = గెప్పవాడు, ధరలోనణ = ప్రపంచమునందు, నేర్తున్ = తెలిసికొందును, అన్నవాడు = (గర్వింఁచి) పల్కువాడు, వ్యర్థుడు = తెలివి తక్కువవాడు, ఎందున్ = వివానియందైనను, ఊరకున్నవాడె = ప్రయత్నము చేయనివాడే, ఉత్తమ యోగిరా = మంచిగుణములు గల యోగీశ్వరుడురా.

తా॥ అంతయు తెలిసియుండి తెలియదన్నవాడు నేర్పరి. ఏమియు దెలియక తెలియునని గర్వింఁచి పల్కువాడు మూర్ఖుడు ప్రపంచములోగల ఏ భోగములయందును పూనుకొనక మెలగువాడు యోగీశ్వరుడు.

ఆ॥ వె॥ చదువునందు, రాజ్య । పదవులందును, పాడి
మొదవులందు । స్త్రీల పెదవులందు
ఆశలుడుగునట్టి । అయ్యలు ముక్తులు ॥వి॥

టీ॥ పదవులందున్ = ఉద్యోగములయందు, పాడి మొదవులందున్ = అవులయందును, స్త్రీల పెదవులందున్ = అడువారిని

పాండుదమన్న కోరికయందును, ఆశలు=భ్రాంతిని, ఉడుగు నట్టి = నశింపజేసికొనిన, అయ్యలు= మహాత్ములు, ముక్తులు= ధన్యులు.

తా॥ విద్యయందును, రాజ్యమందును, ఉద్యోగమునందును, పాడిపంటలయందును, స్త్రీల పాండు కోరుటయందును, విరాగియై కోరికలు నశింపుచేసికొనినవాడే నిజమైనయోగి. వాడే మిక్కిలిధన్యుడు.

ఆ॥ వె॥ ఉత్తము కడుపున । నోగు జన్మించిన

వాడు చెఱచు । వాని వంశమెల్ల;

చెఱకు వెన్నుబుట్టి చెఱుపదా తీపెల్ల ॥వి॥ 56

టీ॥ ఉత్తము కడుపునన్ = మంచిగుణములు కలవాని గర్భమునందు, ఓగు=మూర్ఖుడు, జన్మించినన్ =పుట్టినచో, వాడు= ఆ పుట్టిననీచుడు, వానివంశము + ఎల్లన్ = అతనియొక్క పెద్దల గౌరవమును, చెఱచున్=పాడుచేయును, చెఱకు=చెఱకునందు, వెన్నుబుట్టి=కంకిపుట్టి, తీపు + ఎల్ల=మధురమును అంతయు, చెఱుపదా ?=పాడుచేయును గదా !

తా॥ చెఱకునందు వెన్నుబుట్టి, ఆ చెఱకుయొక్క తీపి నంతయు నశింపజేయునట్లుగా, మంచిగుణముకలవానికి తెలివి హినుడు జనించినచో, వాడు చెడుటయేగాక వానిపెద్దలకు ఉన్న గౌరవమును కూడ పాడుచేయును.

అ॥ వె॥ చిక్కియున్నవేళ । సింహంబునైనను
బక్క కుక్కకఱచి । బాధపెట్టు
బలిమిలేనినాడు । పంతంబు చెల్లదు ॥వి॥ 57

టీ॥ చిక్కియున్నవేళ = కృశించియున్నప్పుడు, బక్క
కుక్క = పనికిమాలినకుక్క, బలిమి = శక్తి, లేనినాడు = లేనట్టిరోజు
లలో, పంతంబు = పట్టుదల, చెల్లదు = పనికిరాదు.

తా॥ తనకు శక్తిలేని దినములలో పనికిరాని పట్టుదలలు
పూనరాదు. దానివలన అవమానమే కలుగును. అల్పమైనకుక్క
చేత కృశించియున్నప్పుడు సింహముకూడ భంగపడుట సహ
జము గదా !

అ॥ వె॥ చంపదగినయట్టి । శత్రువు తనచేత
చిక్కెనేని కీడు । చేయరాదు,
పొసగ మేలుజేసి । పొమ్మనుటేచాలు ॥వి॥ 58

టీ॥ శత్రువు = పగవాడు, కీడు = అపకారము, మేలు = ఉప
కారము, పొసగ = అందముగా, చక్కగా.

తా॥ పగవాడైనను తనకు చిక్కినప్పుడు పూర్వపు శత్రు
త్వమును తలంచి, అపకారము చేయరాదు. ఉపకారము చేసి
నీతి బోధించి పంపించుటయే మానవధర్మము.

అ॥ వె॥ పరమహంస ననుచు । పలుకుచు సర్వదా
పరులధనము కాస । పడెడువాడు
పరమహంసకాడు । పరహింసు డనవచ్చు ॥వి॥

టీ॥ పరమహంస = సర్వమును విడిచినవాడు, సర్వదా =
ఎల్లప్పుడు, పరులధనముకుఁ=ఇతరుల ద్రవ్యముకొరకు, పర
హింసుడు=ఇతరులను హింసించువాడు.

తా॥ సర్వమును విడిచిపెట్టిన విరాగినినేను-అని పైకి చెప్ప
కొనుచు ఎల్లప్పుడు ఇతరుల సొమ్ముకొరకే ఆశపడెడువాడు,
పరులను బాధించే హింసాత్ముడుగాని సజ్జనుడుగాడు.

ఆ॥ వె॥ పశులవన్నె వేరు । పాలన్ని యొక్కటి
పుష్పజాతి వేరు । పూజయొకటి
దర్శనములు వేరు । దైవంబు యొక్కటి ॥వి॥

టీ॥ పశులవన్నె=అవులయొక్కరంగు, వేరు=తేడా, దర్శ
నములు=రూపములు (చూడ్కులు).

తా॥ అవులయొక్కరంగులు భేదముగా ఉన్నను, వాని
యొక్క పాలు అన్నియు తెల్లగానే ఉండును. పువ్వులు పలు
విధములుగ ఉన్నను పూజకు ఒకరీతిగనే ఉపయోగించును.
అట్లే భగవంతుని రూపములు అనేకరకములుగా ఉన్నను
నిజముగా ఆతడు ఒక్కడే.

ఆ॥ వె॥ రామ విభునివలన । రఘుకుల మమరెను
కురు నృపాలువలన । కులము చెడియె;
మంచి చెడ్డ లరసి । మనలకు ధర్మంబు ॥వి॥

టీ॥ రామవిభునివలన = శ్రీరామచంద్రుడు మంచిగా

నడచుటవలన, రఘుకులము=శ్రీరామునికులము, అమరెను=పేరుకాంచెను (స్థిరపడెను) కురునృపాలుడు వలన=దుర్యోధనుని దుర్బుడతవలన, కులముచెడియె = వానివంశముయొక్క కీర్తినశించెను. అరసి=గమనించి (తెలిసికొని) మసలుట=నడచుకొనుట, ధర్మంబు=మంచిది.

తా॥ శ్రీరామచంద్రునివలన రఘుకులము వన్నెకెక్కిన దుర్యోధనునివలన కురువంశము నశించియుండెను. కావున మానవుడు మంచి చెడ్డలను దెలిసికొని నడచుట మంచిదని తెలియవలెను.

ఆ॥ వె॥ దానధర్మములును । దయయు, సత్యము, నీతి
వినయ ధైర్యములును । వితరణంబు
రాజు పాలిటి కివి । రాజయోగంబులు ॥వి॥

టీ॥ దానము=ఉచితముగా ఇచ్చునది, ధర్మము=మంచి కార్యములకు సహాయముచేయుట, దయ=ప్రేమ, సత్యము=నిజముపలుకుట, నీతి=మంచినడవడిక, వినయము=శాంతము, ధైర్యము=ఉత్సాహము, వితరణము=త్యాగము (ఒకరిమేలునకై పాత్రమునైన ఇచ్చుట) ఇవి=పైన చెప్పినవి, రాజుపాలిటికిన్=రాజులవద్దనుండవలసిన, రాజయోగంబులు=మంచిగుణములు.

తా॥ దానము, ధర్మము, ప్రేమ, సత్యవచనము, మంచి నడత, త్యాగము, శాంతము, ఉత్సాహము-అనునవి రాజులకు ఊండవలసిన లక్షణములు.

అ॥ వె॥ ఎంత కలిమిగల్గు । నంత నష్టముగల్గు
చింత గల్గు దాన । చివుకు మేను
చింత లేక యుంట । యెంతయో సంపద ॥వి॥

టీ॥ కలిమి=సంపద, నష్టము=కీడు, చింత=విచారము,
దాన=అందువలన, మేను = శరీరము, చివుకు=నశించును,
సంపద=ఐశ్వర్యము.

తా॥ ఎంత ఎక్కువగా ఐశ్వర్యము కలుచుండునో అంత
ఎక్కువగా కీడు కలుగుచుండును. అందువలన విచారము
ఎక్కువ అయి శరీరము కృశించును. చింతలేక ఉండువాడే
మంచి సంపదగల్గవాడు అనిభావము.

అ॥ వె॥ అవనిలోన కల్ల । లాడెడువా నింట
వెడలకేల లక్ష్మి । విశ్రమించు ?
నీర మోటికుండ । నిలువని చందాన ॥వి॥ 64

టీ॥ నీరము=జలము, ఓటికుండ=పగిలిపోయినకుండలో
నిలువని చందాన=ఉండనిరీతిగా, అవనిలోన=ప్రపంచములో
కల్లలు=అబద్ధములు లక్ష్మి=సంపద, వెడలక=చనక, నశింపక,
విశ్రమించు= ? = నిలబడునా ?—(ఉండదని భావము)

తా॥ పగిలినకుండలో నీళ్లు ఉండనిరీతిగా, ఎల్లప్పుడు
అబద్ధములు పల్కువానియింటిలో సంపద నిలువదని భావము

టీకాతాత్పర్య సహితము

అ॥ వె॥ విద్య కలిగియుండి । వితరణిగాకున్న
 నయిదువులకు మేలి । మయిన మణుల
 సొమ్ము లుండి కంఠ । సూత్రము లేనట్లు ॥వి॥

టీ॥ వితరణి=దానముసేయువాడు, (త్యాగి) అయిదువు
 లకుఁ=సుమంగళులకు (భర్తగల స్త్రీలకు) మేలిమి + ఐన=
 మంచివెలగలవి అయిన, మణుల సొమ్ములు = రత్నములతో
 చేయబడిన వస్తువులు, కంఠసూత్రము = మంగళసూత్రము.
 (పుస్తె.)

తా॥ భర్తగల స్త్రీలకు, మంచివెలగల రత్నములతో చేయ
 బడిన సొమ్ములు ఉన్నను మంగళసూత్రము లేకున్నచో అవి
 దండుగయే. అట్లే విద్యావంతుడగువాడు తనవిద్యను ఇతరులకు
 బోధింపక పోయినచో పనికిమాలినవాడే నని భావము.

అ॥ వె॥ నిండు నదులుపాటు । నిలచి గంభీరమై
 వెట్టి వాగుపాటు । వేగబొర్లి
 అల్పుడగురీతి ! నధికుండు వాగునా ? ॥వి॥

టీ॥ గంభీరము + ఐ=దృఢముగలది అయి (తొణికపలాడ
 కుండ) పారుఁ=ప్రసహించును, వెట్టివాగు=చిన్నకాలువ, పొర్లి=
 పొంగుచు, అల్పుడు=తెలివిహీనుడు, అదురీతిఁ=పలుకునట్లుగా,
 అధికుండు=తెలివిగలవాడు, వాగునా=బడాయిమాటలు పల్క
 డని భావము.

తా॥ తెలివిహీనుడు పల్కినట్లు బడాయిమాటలు, మంచి
 గుణములు కలవా డెన్నటికిని చెప్పడు. గలగల శబ్దముచే

యుచు పొంగిపొంగి పారు చిన్నచిన్నకాలువలవలె, పెద్దనదులు ప్రవహింపవుకదా !

ఆ॥ వె॥ కులములోన నొకడు । గుణహీనుడుండిన

కులము చెడును వాని । గుణమువలన

వెలయు చెఱకునందు । వెన్నువెడలినట్లు ॥వి॥

టీ॥ గుణహీనుడు = మూర్ఖుడు, వెలయు = వృద్ధిజెందు, వెన్ను=కంకి, వెడలినట్లు=బయలుదేరినట్లుగా, (పుట్టినట్లు).

తా॥ బాగుగా ఎదిగిన చెఱకునందు కంకి (వెన్ను) జనించి దాని తీపిని పాడుచేసినట్లుగా, నీచుడగు వాడు జనించి తనకే గాక వంశమునకుకూడ అపఖ్యాతి తెచ్చును.

ఆ॥ వె॥ ఎద్దుకయినగాని । ఏడాది తెలిపిన

మాట దెలిసి నడచు । మర్మ మెరిగి,

మొప్పె తెలియలేడు ముప్పదేండ్లకునైన ॥వి॥

టీ॥ ఏడాది = సంవత్సరము. మర్మము = రహస్యము, మొప్పె=నీచుడు.

తా॥ ఒక్కసంవత్సరము ఎద్దునకైనబోధించిన మనమాట లలో గల రహస్యము (అర్థము)ను తెలిసికొని చక్కగా నడచు కొనును-కాని, నీచుడగువానికి ముప్పది సంవత్సరములు నీతి బోధించినను గ్రహింపజాలడు.

ఆ॥ వె॥ పాముకన్న లేదు । పాపిష్టిజీవంబు,

అట్టిపాము చెప్పినట్లు । వినును,

భిలునిగుణముమార్చు । ఘనులకు తరమౌనె॥వి॥

టీ॥ పాపిష్ఠిజీవంబు=నీచమయిన జీవితము, ఖలుడు=మూర్ఖుడు, మార్చన్=మరలించుటకు, ఘనులకు=ఎంత విద్య గలవానికైనను, తరమౌనె?=వీలు ఉన్నదా? (లేదని భావము)

తా॥ జన్మలన్నిటిలోను తెలివిహీనమైన జన్మ పాము యొక్క జన్మము. అట్టి పాము మనము చెప్పినట్లుగా వినుచున్నది. కాని, మూర్ఖుడగు మానవునికి మాత్రము చెప్పి, వాని గుణమును మరలించుటకు ఎంత గొప్పవారికిని శక్యము కాదు.

అ॥ వె॥ వేము పాలుబోసి । వెయ్యేండ్లు పెంచిన

చేదు పోయి, తీపి । రాదు తలవ;

ఓగు నోగె గాక । ఉత్తముండెటు లౌను ॥వి॥

టీ॥ వేము=వేపచెట్టు, తలవ = ఆలోచింపగా, ఓగు=మూర్ఖుడు, ఓగె, మూర్ఖుడే, ఉత్తముడు = మంచిగుణములు గలవాడు.

తా॥ వేపచెట్టునకు ఎన్ని సంవత్సరములు పాలుపోసి పెంచినను, దానికిగల చేదు పోయి తీపిరాదు. అట్లే మూర్ఖుడు ఎన్నినీతులు విన్నను తన మూర్ఖత్వము మానడని భావము.

అ॥ వె॥ గొడ్డుటావు బిడుక । కుండ గొంపోయిన

పాలనీక తన్ను । పండ్లు రాల

లోభివాని నడుగ । లాభంబు లేదయా ॥వి॥

టీ॥ గొడ్డుటావున్=పాలునశించిన ఆవుపగ్గరకు, పిడుకన్=పిండుటకు, కొంపోయిన=తీసికొనివెళ్ళినచో, పాలన్=పాలును,

ఈకన్ = ఇవ్వకుండగ, పండ్లు=దంతములు, రాలన్ = ఊగు
నట్లుగా, లోభివానిన్=పిసినిగొట్టును (పీనారిని) అడుగన్=కోరగా,
లాభంబు=ఫలితము (లేదు)

తా॥ పాలులేని ఆవుదగ్గరకుపోయి పాలు పిండబోయిన
మూతిమీద తన్నునట్లుగా, దానము ఎరుగనివానిని అశింపబోయిన
లాభము కలుగదు — పైగా కీడుకూడ సంభవింపగలదనిభావము.

ఆ॥ వె॥ ఆశచేత నరులు । అయువు కలనాళ్ళు
తిరుగుచుండు భ్రమను । ద్రిప్పలేక
ముఠికి భాండమందు । ముసురు నేగలభంగి॥పి॥

టీ॥ ఆశచేతన్ = కోరికలవలన, అయువు=జీవము, కల
నాళ్ళున్ = ఉన్నదినములయందు, భ్రమను=ఆశను, త్రిప్పలేక=
మానుకొనలేక, ముఠికిభాండమందున్ = మలినమగు కుండమీ
దను, ముసురు=వ్యాలు, ఈగలభంగిన్=ఈగల రీతిగా.

తా॥ ముఠికికుండపై ఈగలుమూగి అశతో తిరుగునట్లు,
మనుష్యులు ప్రాణము ఉన్నన్ని దినములు కోరికలను మాను
కొనలేక దురాశాపరులు అగుచుందురు.

ఆ॥ వె॥ ఆశ పాపజాతి । అన్నిటికంటెను
ఆశ వలన కీర్తి । అంతరించు
ఆశ విడచువాడె ఆనందమును బొందు ॥పి॥ 73

టీ॥ ఆశ = దురాశ, (పాపపుకోరిక), పాపజాతి=చాల
పాపముకలిగించునది, కీర్తి=గొప్పదనము, అంతరించున్=నశిం
చును, ఆనందమును=సంతోషమును, పొందుకా=అనుభవించును.

తా॥ దురాశ మిక్కిలి పాపము కలది. దానివలన గౌరవము నశించును. ఆశను విడిచినవాడు సంతోషమునుపొందును.

అ॥ వె॥ అలను బుగ్గపుట్టి । అప్పుడే క్షయమౌను
కలనుగాంచు లక్ష్మి । కనగరాదు
ఇలను భోగభాగ్యమీతీరు తలపోయ ॥వి॥ 74

టీ॥ అల=తరంగము, బుగ్గ=బుడగ. క్షయము + అవును=నశించును, కలనుగాంచు=స్వప్నములో చూచిన, లక్ష్మి=సంపద, కనగరాదు = క.బడుటలేదు, ఇలను = ప్రపంచములో, భోగభాగ్యము=సంపదయొక్క ఆనందము, తలపోయక=అలోచింపగా, ఈతిరె=ఇంతియె.

తా॥ నీటిలోబుట్టు బుడగ అప్పుడే నశించుచున్నది. కలలో గనిపించు సంపద మెలకువవచ్చిన కనబడుటలేదు. అట్లే సంపదయొక్క ఆనందమును నిలుచునది కాదని అర్థము.

అ॥ వె॥ కోతినొనరదెచ్చి । కొత్తపుట్టము గట్టి
కొండ్రుముచ్చలెల్ల । కొలిచినట్లు
నీతిహీనుచెంత । నిర్భాగ్యులుందురు ॥వి॥ 75

టీ॥ ఒనరక=బాగుగా, కొత్తపుట్టము=క్రొత్తబట్టను, కొలిచినట్లు=సేవించినట్లుగా, నిర్భాగ్యులు=దరిద్రులు.

తా॥ తెలివిలేనివగు కోతులదగ్గర, పనికిమాలిన కొండ్రుముచ్చలు చేరి సేవించినట్లుగా—తెలివిహీనునిదగ్గరకు పోయి దరిద్రుడు నివసించును.

అ॥ వె॥ మైలకోకతోడ । మాసిన తలతోడ
ఒడలు ముఱికితోడ । ఉండెనేని
అగ్రకులజుడైన అట్టిటు పిల్లరు ॥వి॥ 76

టీ॥ మైలకోకతోడక=మాసిన బట్టతోడను, ఒడలు=శరీరము, అగ్రకులజుడు + ఐనక = బ్రాహ్మణుడు అయినను, అట్టిటు=మర్యాదలేకుండగా.

తా॥ మాసినబట్టలు ధరించి, తల దువ్వుకొనక, శరీరమంతయును ముఱికిచే ఉండగా నడచువాడు బ్రాహ్మణుడైనను, తగిన గౌరవమును పొందలేడు. (పరిశుభ్రముగా ఉండవలెనని భావము)

అ॥ వె॥ పట్టు పట్టరాదు । పట్టిన విడరాదు
పట్టెనేని బిగియ । పట్టవలెను
పట్టి విడుటకన్న । గిట్టుటయే లెస్స ॥వి॥ 77

టీ॥ పట్టు=పట్టుదలను, పట్టరాదు=పూనవలదు, పట్టినన్=ప్రయత్నించినచో, విడరాదు = విడువకూడదు. పట్టె=ప్రయత్నించి, గిట్టుటయే=మరణించుటయే, లెస్స=మంచిది.

తా॥ ఆలోచింపక ఏకార్యమును తలపెట్టరాదు. తలపెట్టినచో విడివరాదు. తలపెట్టినవనికి తగిన సాధనము చూచుకొని ఆకార్యము నెరవేర్చుకొనవలెను కాని, అపని ప్రారంభించి విడిచిపెట్టుటకంటె మరణించుట చాల మంచిది.

అ॥ వె॥ ఇనుము విరిగెనేని । ఇనుమారు ముమ్మారు
కాచి యతుకవచ్చు । క్రమముగాను
మనసు విరిగెనేని । మరల చేర్చగరాదు ॥వి॥

టీ॥ విరిగెనేని = ముక్కలు అయినచో, ఇనుమారు =
రెండుసార్లు, ముమ్మారు = మూడుసార్లు, చేర్చగ = సరిచేయుటకు,
రాదు = వీలుపడదు.

తా॥ ఇనుము ముక్కలయినచో రెండు మూడు సార్లు
అయిన కాల్చి దానిని అతికించవచ్చును. కాని, మనస్సు చెదిరి
పోయినచో అది మరల యధారీతిగా చక్కజేయుట సాధ్యము
కానిపని.

అ॥ వె॥ అనగ ననగరాగ । మతిశయిల్లుచు నుండు
తినగ తినగ వేము । తియ్యనుండు
సాధనమున పనులు । సమకూరు ధరలోన ॥వి॥

టీ॥ రాగము = పాట, అనగ = అనగ = పాడగా పాడగా,
అతిశయిల్లుచున్ = పెంపుచెందుచు, ఉండున్ = ఉండును, వేము =
వేపపువ్వు, సాధనమున = ప్రయత్నమువలన, సమకూరు =
నెరవేరును.

తా॥ నిత్యము పాటపాడుచుండిన అది వృద్ధికి వచ్చును.
వేపపువ్వును నిత్యము తినుచుండిన అది చేదుగానున్నట్లుగాక,
తియ్యగానే ఉండును. అట్లే ఎట్టికష్టమైన పనులు అయినను
చేయగా చేయగా అవి తేలికగానే అగుచుండును.

అ॥ వె॥ కానివానిచేత । కానుల నిడి, వాని
వెంట దిరుగువాడు । వెట్టివాడు
పిల్లితిన్నకోడి । బిలిచిన పలుకునా ? ॥వి॥ 80

టీ॥ కాని వానిచేతన్ = తెలివిహీనునిచేతిలో, కానులన్ =
ధనమును, ఇడి=ఉంచి, వెట్టివాడు=తెలివిహీనుడు.

తా॥ మూర్ఖుడగువానికి ధనమును (అప్పు లేక దాచుటకు)
ఇచ్చి, మరల దానికొఱకు వానిచుట్టును తిరుగుచుండెడు వాడు
చాల తెలివి తక్కువవాడు.

అ॥ వె॥ కర్మ మధికమయిన । గడచిపోవగరాదు
ధర్మరాజు దెచ్చి । తగనిచోట
కంకుభట్లజేసె । కటకటాదైవంబు ॥వి॥ 81

టీ॥ అధికము=ఎక్కువ, గడచిపోవగరాదు = తప్పకొన
లేము, తగనిచోటు=ఉండగూడనిస్థలము, కటకటా=అయ్యయ్యో.

తా॥ కర్మము (శనిప్రభావము) ఎక్కువగా బాధించు
చుండ దానినుండి తప్పకొని ఎవరికిని శక్యముకాదు. ధర్మరాజు
వంటి మహానుభావుడు కూడ శనిప్రభావముచేతనే కంకంభట్లు
అను పేరుతో తనకన్న అన్నివిధముల తక్కువవాడగు విరాట
రాజును సేవించవలసవచ్చెను.

అ॥ వె॥ కుక్క గోవుకాదు । కుందేలు పులికాదు,
దోమ గజముకాదు । దొడ్డదైన
లోభి దాతకాదు । లోకంబు లోపల ॥వి॥ 82

టీ॥ లోకంబులోపలక = ప్రపంచములో గోవు = అవు, కుందేలు=చెవులపిల్లి, గజము=ఏనుగు, దొడ్డది + ఐన=గొప్పది అయినను. లోభి=పీనారి, దాత=దానవంతుడు; ధర్మాత్ముడు.

తా॥ కుక్క ఎన్నటికిని అవుకాజాలదు. కుందేలు పులికాదు. దోమ ఏనుగు అవదు. అట్లే పిసినిగొట్టు దానవంతుడు కాడని భావము.

అ॥ వె॥ లక్ష్మీ వెలసినట్టి । లంకేశునగరంబు
బిల్లకోతిరాజు । కొల్లగొట్టె
చేటుకాలమైన । చెఱువ నల్పులుదాలు ॥వి॥ 83

టీ॥ లక్ష్మీక=సంపదతో, వెలసినట్టి=ప్రకాశించినటువంటి, లంకేశునగరంబునక=లంక అను పట్టణమును, పిల్లకోతిపాజు= చిన్నచిన్నకోతులయొక్క గుంపులు, కొల్లగొట్టె=పాడుచేసెను, చేటుకాలము + ఐన=చెడ్డకాలము వచ్చిన సమయములో, చెఱువక=పాడుచేయుటకు, అల్పులు=తక్కువ జాతివారు.

తా॥ సరిసంపదలతో తులదూగు లంకానగరముయొక్క వైభవమును కోతుల మూలమున నశించెను. చెడుకాలము వచ్చినచో తక్కువ వారివలనకూడ అపద సంభవించును.

అ॥ వె॥ ఇచ్చువానివద్ద । ఈయని వాడున్న
జచ్చుగాని ఈవి । సాగ నీడు
కల్పతరువుక్రింద । గచ్చపొదున్నట్లు ॥వి॥ 84

టీ॥ ఈవి = దానము, సాగనీడు = చేయనీయడు, కల్ప
తరువు=కోరికలను తీర్చెడువృక్షము.

తా॥ తలంచినవెంటనే కోరికలనెల్ల తీర్పు కల్పవృక్షము
దగ్గరకు రానీయకుండ గచ్చపాద బయలుదేరినట్లు, దానము
చేయువానివద్ద లోభి ఉండిన దానము నొసంగనీయడు.

ఆ॥ వె॥ అరయ నా స్తియనక । అడ్డుమాటాడక
తట్టుపడక మదిని । దన్నుకోక,
తనది కాదనుకొని । తా బెట్టునదెపెట్టు ॥వి॥ 85

టీ॥ అరయక=చూడగా, నా స్తి=లేదు, అడ్డుమాట=ఎదురు
పలుకు, తట్టుపడక=నిందలు చెందకుండగా, మదిని దన్ను
కొనకక=మనస్సువిచారింపకుండ, తాక=తాను, పెట్టునదె=ఒకరి
కింత ఇచ్చునదే, పెట్టు=ఇచ్చుట.

తా॥ ఒకరికి దానము యిచ్చునప్పుడు మనస్సులో విచా
రింపకుండగా, సంతోషముగా ఈయవలెను. దానివలననే ఫలి
తము కలుగును. మనస్సులో కుందుచు పైకి దానము సల్పుట
మంచిదికాదని భావము.

ఆ॥ వె॥ కొంకణంబుపోవ । కుక్క సింహము కాదు
కాశి కరుగ పండ్లి । గజముకాదు
~~పేరు జాతివాడు విచ్చొందు । కాలేడు~~ ॥వి॥ 86

టీ॥ కొంకణంబు = కొంకణదేశము, అరుగక = పోవగా,
విచ్చుడు=బ్రాహ్మణుడు, గజము=వినుగు.

తా॥ కొంకణదేశము వెడలినను కుక్క సింహము కాజాలదు. మహాపుణ్యక్షేత్రమగు కాశీనగరమునకు వెళ్ళినను పంది ఎనుగుకాదు. అట్లే ఎంత కష్టపడినను ఇతరకుటుంబములో పుట్టినవాడు బ్రాహ్మణుడు కాజాలడు.

ఆ॥ వె॥ పొట్లకాయకొక్క । పొడుగు త్రాటను తాయి
కట్టగాను వంక । గాక పెరుగు;
కుక్కతోక గట్ట । చక్కగా వచ్చునా ॥వి॥ 87

టీ॥ వంకగాక=వంకరలేకుండగా, పెరుగున్=పెరుగును.

తా॥ పొట్లకాయకు ఒకరాయిని కట్టినచో అది వంకర లేకుండగా పొడుగుగా పెరుగును. కాని, కుక్కతోకకు అట్లే రాయికట్టి ఎన్నిదినాలు ఉంచినా దాని వంకరపొదు-(మంచి వానికి నీతి బోధించిన విని, సుఖించుననియు, చెడ్డనడతగలవానికి ఎన్నినీతులు చెప్పినను తననడవడిక మానడనియుభావము)

ఆ॥ వె॥ విభున కిచ్చునట్లు । పేదల కీయరు;
వనిత కిచ్చునట్లు । వడుగు కీరు;
సురకు నిచ్చునట్లు । సుమతుల కీయరు ॥వి॥

టీ॥ విభునకున్ = రాజుకి, పేదలకు= బీదవారలకు, ఈయరు=ఇవ్వలేరు, వనితకు=స్త్రీకి (వేశ్యకు), వడుగుకున్=బ్రాహ్మణునకు, ఈరు=ఇవ్వరు, సురకు=కల్లుకు, సుమతులకు=మంచిగుణములు గలవారికి.

తా॥ రాజునకు ఇచ్చునట్లుగా దరిదుర్నకు ఇచ్చుటకు

మనస్సు ఒప్పుదు. వేశ్యలకు ఇచ్చునట్లు బ్రాహ్మణులకు ఇవ్వరు. కల్లుకు ఉపయోగించునట్లు మంచివారికి ఉపయోగపడునట్లు దనము ఖచ్చుచేయరు.

ఆ॥ వె॥ అడదానిబొంకు । గోడకట్టినయల్లె
ధరణి నరునిమాట । తడకరీతి;
స్త్రీల మాయ దెలియ । జాలడీశ్వరుడైన॥వి॥ 89

టీ॥ బొంకు=అబద్ధము, ధరణి=లోకములో, నరుని మాట=పురుషులమాట, ఈశ్వరుడైనన్=భగవంతు డయినను.

తా॥ గోడ ఎంత బలము కలిగిగా నుండునో అంతబలము కలిగిగా అడవాళ్ళు పలికిన అబద్ధములు ఉండును. తడక రీతిగా అనగా బలములేనిదిగా (నమ్మకములేనిదిగా) మగవాని మాట ఉండును. అడవాళ్ళయొక్క మాయమాటలు తెలిసి కొనుటకు భగవంతునికిగూడ తరముకాదు.

ఆ॥ వె॥ అల్లుడైనగాని । అన్యడైననుగాని
చెప్పవలయు నీతి । ఒప్పుగాను;
హరునియాన లేక । ఆకు లల్లాడునా ? ॥వి॥ 90

టీ॥ అన్యడు=ఇతరుడు, ఒప్పు=అందము, హరునియాన= ఈశ్వరుని యనుమతి, అల్లాడునా ?=కదలునా ? (కదలవు.)

తా॥ తనకు మిక్కిలి బంధువు (అల్లుడు) అయినను, ఇతరులయినను సరే మంచిగుణములు చెప్పవలయును. వారు విని చక్కగా నడుచుకొందురు. అకులుకూడ ఈశ్వరుడు చెప్పినట్లుగానే వినుచున్నవి. (ఒకరుచెప్పిననీతిని వినవలెననిభావము)

అ॥ వె॥ దాతలేని గృహము । దయ్యాల కొంపరా

నీతిలేనివ్యాత । వ్యాతచేటు;

ప్రీతిలేని పడతి । భూతమై తోచురా ॥వి॥ 91

టీ॥ దాత=ధర్మాత్ముడు, గృహము=ఇల్లు, కొంప=ఇల్లు, చేటు=నిరర్థకము (నాశము), పీతి = ప్రేమ, పడతి=అడుది (భార్య) భూతము=దయ్యము, తోచున్=అనిపించును.

తా॥ ధర్మాత్ముడు లేని యిల్లు దయ్యములు ఉన్న ఇల్లుతో సమానము. నీతి కనబడని పుస్తకములు వ్రాయుట మంచిది కాదు. ప్రేమలేని భార్య, దయ్యముతో సమానము,

అ॥ వె॥ తల్లి కెదురుకొంట । తండ్రి కెదురుకొంట

అన్న కెదురుకొంట । అరయ మూడు

పాతకముల నెఱిగి । వర్తింపగావలె ॥వి॥ 92

టీ॥ అరయ=చూడగా, ఎదురుకొంట=ఎదురుపల్కుట పాతకముల=పాపములను, ఎఱిగి=తెలిసికొని, వర్తింపగావలెను=సంచరింపవలెను.

తా॥ తల్లి, తండ్రి, అన్న-వీరియొక్క మాటలను విని నడువవలెనుగాని వారిని ఎదిరించి, తిట్టి కొట్టి, మూర్ఖుడు కాగూడదు. ఆ ముగ్గురిని తూలనాడుట యను మూడు పాపములను తెలిసికొనువాడే నిజమగు మానవుడు.

అ॥ వె॥ మాట దిద్దవచ్చు । మరియెగ్గు లేకుండ

దిద్దవచ్చురాయి । తిన్నగాను

మనసు దిద్దరాదు । మహి నెంతవారికి ॥వి॥ 93

టీ॥ మహి=ప్రపంచములో, ఎంతవారికి=ఎంత గొప్ప

వారికి అయినను, ఎగ్గు=నష్టము.

తా॥ ప్రపంచములో ఎంత జ్ఞానము ఉన్నవారికైనను దుష్టులయొక్క మనస్సును మంచిమార్గములోనికి తీసికొని రాలేదని భావము.

ఆ॥ వె॥ పుడమి దిరిగివడయు । పుణ్యంబు లెల్లను

కలుగు సాధువులను । గనిన ముక్తి

వేడినీరు వడియబడి । తేట యైనట్లు ॥వి॥ 94

టీ॥ పుడమిన్=భూమిని (లోకంలో ఉన్న అన్ని పుణ్య క్షేత్రములకును) వడయున్=పొందును, సాధువులను=మంచి గుణములు కలవారు, కనినన్ = చూచినయెడల, ముక్తి=మోక్షము, పుణ్యము, కలుగున్=దొరుకును వడియబడ=వడ పోత కావింపబడి, తేటయైనట్లు=పరిశుభ్రముగా అయినట్లుగా.

తా॥ వేడినీరు వడపోత అయినవిమ్మట తేటనీరు అయినట్లుగా, (నరుడు) ప్రపంచములోగల పుణ్యక్షేత్రములు తిరిగి చూచుటవలనను, మంచిగుణములు గలవారిని సేవించినందు వలనను పుణ్యము లభించును.

ఆ॥ దె॥ ఎన్నిచోట్లు తిరిగి । ఎంప శ్రమించినన్

అంటనీడు శనియు । వెంట నున్న

భూమిక్రొత్తదైన । భుక్తులు క్రొత్తలా ॥వి॥ 95

టీ॥ చోట్లు=స్థలములు, శ్రమించినన్=బాధ చెందినను, అంటనీడు=దొరుకునట్లుగ చేయదు, భుక్తులు=ఆహారములు.

తా॥ మానవునకు శని యున్నదినములలో ఎన్ని బాధలు వడినను, ఎన్ని స్థలములకు దిరిగినను దొరికే వస్తువుకూడ దొరుకదని భావము.

అ॥ వె॥ విత్తము గలవాని । వీవున వుండెన
వసుధలోన చాల । వార్త కెక్కు
పెదవానియింట । పెండైన నెరుగరు ॥వి॥ 96

టీ॥ విత్తము=ధనము, వసుధ=ప్రపంచము, పెదవాడు =
దరిదురుడు.

తా॥ ధనముగలవానికి వీపుమీద కురుపువేసినను, అంగతి
చాలమందికి తెలియునుగాని, దరిదురుని యింటలో పెండ్లి అయి
నను ప్రక్కనున్నవారికికూడ తెలియదు. (దరిదురుని ఎవరును
గౌరవింపరు)

అ॥ వె॥ ఆలిమాటలు విని । అన్నదమ్ముల బాసి
వేరు పోవువాడు । వెఱివాడు
కుక్క తోక బట్టి । గోదావరీదునా ? ॥వి॥ 97

టీ॥ ఆలి = భార్య, బాసి=విడిపోయి, వేరుపోవువాడు=
ఇంకొక కాపురము పెట్టినవాడు.

తా॥ కుక్కతోకనుపట్టుకొని గోదావరినదిని ఎట్లు దాటుటకు
కష్టపడుచే, అట్లే భార్యమాటలను ఆలకించి ఇంకొక కాపురము
పెట్టినవాడు బాధ చెందగలడు.

అ॥ వె॥ చెప్పులోని టాయి । చెవులోని జోరీగ
కంటియందు నలుసు । కాలిముల్లు
ఇంటిలోన పోరు । ఇంతింత యనలేము ॥వి॥

టీ॥ జోరీగ = ధ్వనితోతిరుగు ఈగ, కందిరీగ, నలుసు=
నలిక, పోరు=జగడము, ఇంతింత=ఇంత అంత (శక్యముకానిది)

తా॥ చెప్పలో రాయిపడినను, చెవిలో కందిరిగ దూరినను,
కంటిలో నలక పడినను, కాలికి ముల్లు గుచ్చుకొనినను-ఎంత
బాధగా ఉండునో అంతకు ఎక్కువ బాధ ఇంటియందు జగ
డము లుండినయెడల పొందునని భావము.

ఆ॥ వె॥ మృగము మృగమటంచు॥ మృగముల దూషింతు
మృగముకంటె చెడిపె । జగతి నరుడు,
మృగము నీతి నరున । కించుకయునులేదు ॥వి॥

టీ॥ మృగము=పశువు, దూషింతు=నిందించెదరు, జగ
తిన్=లోకములో, చెడిపె=మూర్ఖుడు, నరునకు=మనుజునకు,
ఇంచుకయును=కొంచెము అయినను.

ఆ॥ వె॥ వేయి విధము లమరు । వేమనపద్యముల్
అర్థమిచ్చు వాని । నరయగాను;
చూడ జూడ గలుగు । చోద్యమౌ జ్ఞానంబు
విశ్వదాభిరామ ! । వినుర వేమా ! 100

టీ॥ వేమనపద్యముల్=వేమనకవి చెప్పిన పద్యములు,
వేయి విధముల = ఎన్నోరీతులుగా, అరయగాను = చూడగా,
అమరు=ఉండును. చోద్యమౌ=అశ్చర్యమును కలిగించునట్టి.

తా॥ వేమనమహాకవి చెప్పిన పదములలోగల నీతి, ఎన్ని
విధములుగానో అర్థము అగుచుండెను. వానిని బాగుగా నేర్చు
కొనిన అద్భుతమగు జ్ఞానమును కలుగును. (ప్రతి పద్యమును
బాగుగా బాలరు అభ్యసింపవలెనని భావము.)

టీ క వే మ న శ త క ము
సంపూర్ణమ్ !

